

ДОБРОТО УПРАВЛЕНИЕ: ЦЕЛТА, ЕФЕКТИВНОСТТА, СПРАВЕДЛИВОСТТА И РЕЗУЛТАТЪТ

Тодор Танев

Резюме

Управлението в публичната сфера в България е ориентирано към процеса, а не към резултата. Това потвърждават успоредните резултати от анализите на финансирането на обществени проекти, командно-административните модели, контролните механизми и устройството на социалното партньорство. Ориентацията към процеса ограничава ефикасността и ефективността, а по този начин и качеството на управление и поддържа корупцията. Използваните в тази ситуация традиционни стандарти за добро управление са линейни. Те не отчитат резултата, а само промяната по всяка от осите на трите сектора поотделно – публичния (целенасоченост), пазарния (ефективност) и гражданския (справедливост). Използваните критерии за добро управление се оказват рационални от една страна и затова безчувствени към ценностната определеност, а от друга – нормативни и затова статични. Включването в стандартите за добро управление на по-общ интегрален критерий за резултативност би свързало останалите три в система, осигуряваща обществено развитие.

GOOD GOVERNANCE: GOALS, EFFICIENCY, JUSTICE, RESULTS

Todor Tanev

Abstract

Bulgarian public management is process oriented rather than result oriented. This finding is supported by the parallel results of analyzing public project financing, administrative command models, control systems and the social partnership structure. Process orientation limits the effectiveness and efficiency and thus the quality of management and supports corruption. Traditional standards of good governance used in this situation are linear. They do not consider results by monitoring only the changes along the axes of each of the three sectors – public (goal), market (efficiency) and civil (justice). The Good Governance criteria used are therefore rational and thus insensitive to the value determination on one hand, and on the other – they are normative and therefore static. The inclusion in the standards for good governance of the more general criterion for productivity connects the other three criteria in a system providing social development.

Въведение

Доброто управление (Good Governance) се възприема като основно качество на стопанското и публичното управление. Това се отнася по-специално до западния свят и от последното десетилетие насам. Прави впечатление, че в никога не се говори за „добър мениджмънт“ (“Good Management”) – такова композитно (съставно, т.е. съставено от 2 термина) понятие не съществува. За разликата между “governance” и “management” е писано достатъчно¹. В първо приближение това е разликата между визионерско и изпълнителско управление.

¹ Вж. например Танев, Т. 2011 [Vzh. naprimer Tanev, T. 2011]

Управлението като насочващо „ръководство“ (governance) се описва като „добро“ от различни международни финансови и политически организации като списъци от качества, сред които най-честите са приблизително „справедливост“ (прозрачност, отзивчивост и пр.) и „ефективност“. Управлението като организационно „планиране, организиране, контрол и регулиране“ (management) е по-близо до идеала, когато е „управление чрез цели“ (MbO) за по-голяма ефективност. Като че ли и в единия, и в другия случай постигането на резултат се подразбира, но не стои във фокуса на внимание. Практиката на управлението в България, независимо governance или management, стопанско или публично, показва същото – резултатът се подразбира, не се поставя във фокуса на внимание и така негласно бива системно пренебрегван.

Оттук и въпрос, който формулирам като основен: какъв е фокусът на доброто управление: целта, ефективността, справедливостта или резултатът?

Този въпрос води до следната хипотеза. Ориентацията на управлението към резултата абсорбира в себе си всички качества на управлението и като governance, и като management и така постига в пълна степен съдържанието на понятието добро управление (Good Governance). Пренебрегването на дестинацията (насоката към резултата) и замяната ѝ с управление единствено на процес може да постига или ефективност, или справедливост, или някое друго ценно качество, но не и комплекса от тях. Така ориентацията на управлението към резултата е нещо като „четвъртото измерение“ на доброто управление.

Собственият ми опит от висшата държавна служба (2014-2017 г.) ме подтикна към разсъждения в тази посока. Убеждението ми е, че държавното управление (може би не само държавното!) у нас е фокусирано изключително върху процеса, а не към резултата. Така структурирано, управлението цели преливането на един процес в следващия, което е възможно само ако не е достигнат крайния резултат. Това не означава, че не се постигат цели. Всеки процес е изпълнен с постигането на междинни и крайни цели. Но трябва да се прави разлика между цел и резултат в смисъл крайна цел и резултат-смисъл на цялата верига действия, полезен за обществото, клиентите и пр. („публиките“), а не само за ръководните явни или неявни субекти.

Пример за това е управлението на страдащата по общо мнение област на професионалното образование. През 2016 г. бяха определени, раздадени и усвоени 100 милиона лв. за професионалните гимназии. Това предвиждаше изграждането или подобряването на специализирани кабинети, опресняване на инфраструктурата и пр. Но децата отпадат преди всичко от този тип образование, към него няма интерес и предстои масово закриване на професионални училища в България през следващите 5-10 години от типа, в който те съществуват в момента и които биват подобрявани. Същевременно действащият бизнес има нужда от кадри, готов да финансира, прави го самостоятелно, но има затруднения с помощта на професионалните училища.

Крайният резултат е различен от цялата верига от междинни резултати, описващи процеса, в която липсва само без крайният резултат. Това води до хронично зацикляне – един план води до следващ и така до безкрай.

Симптомите на зациклянето са явни, ярки и добре познати. Абсолютно всички знаят за съществуващия централен проблем достатъчно отдавна и им е известно, че той не се решава. На повърхността постоянно излизат множество целево свързани действия, но резултат при все това няма. Съдбата на електронно управление е характерен пример в това отношение. Потъват значителни суми. Провеждат се шумни медийни кампании, които са винаги с цикличен характер (всяка година през м. май се говори за „изтичане на информация за матурите“, било то истина или лъжа). Тези медийни кампании са с все едни и същи участници. Клатенето на махалото определя меандрите на неспирно протичащия процес. Цикълът на отчитане на успехи (постигнати цели под формата на „резултати“, назовавани

и приемани като такива) се сменя след време с алтернативното търсене на вина, действия на прокуратурата и дажесъдебни дела, които обаче не стигат до резултат – те се точат години.

Накратко ориентираното към процеса управление прекъсва за циклянето, докато ориентирането към целта е непригодно за тази цел защото целта съвпада само в известна степен, никога напълно с необходимия (не точно желаня) резултат.

1. Ориентацията към резултат за разлика от ориентацията към цел

Ориентацията към процеса ограничава ефикасността и ефективността, а по този начин и качеството на управление. В практически план това води включително към постоянно поддържане и защита на корупцията. Използваните в подобна ситуация традиционни стандарти за добро управление са линейни по своето естество. Те не отчитат резултата, а само промяната по всяка от осите на трите сектора поотделно – публичния (целенасоченост), пазарния (ефективност) и гражданския (справедливост). Използваните критерии за добро управление се оказват рационални от една страна и затова безчувствени към ценностната определеност, а от друга – нормативни и затова статични. Включването в стандартите за добро управление на по-общ интегрален критерий за *резултативност* би свързало останалите три в система, осигуряваща обществено развитие. Ето защо считам, че трябва да се прави ясно разграничение между управление, насочено към постигането на крайни цели и управлението, насочено към резултата. Крайната цел и резултатът не са идентични понятия.

Първо, предварително фиксираните крайни цели обричат постигнатият резултат да е твърде зависим от началното състояние. Дефиницията на такъв бъдещ резултат произтича от тясното познание на конкретни начални обстоятелства. Пропускат се множество съвсем немаловажни нови възможности, появяващи се по време на постигането на вече поставената крайна цел. Затова когато крайната цел бъде постигната, полученият резултат е изгубил част от своята очаквана стойност. Този ефект наричам *дисконтиране* на постижението в нестопанската сфера.

Второ, предварителното планиране на достигането до крайната цел почива изключително върху началните фактори и в известна степен върху частичните предположения за различни въздействия, които ще настъпят във времето от началното планиране до крайното постижение. Такава основа на целенасочените действия е както ограничена, така и негъвкава.

Трето, след постигането на целеното крайно състояние не следва нито продължение на действията, нито непосредственото поставяне на нова крайна цел. От така появяващите се периоди на бездействие, цикличност и прекъснатост пострадва развитието както на субекта, така и на пълноценното изпълнение на неговата мисия. Постигането на крайна цел се проявява като риск от тази гледна точка.

Четвърто, докато постигнат цел след цел, субектите не търсят научаването на новото отвъд познатите хоризонти. Крайните цели са цели на непосредствената нужда. Те не са цели на развитието, а на реакцията на ситуативни предизвикателства. Зависимостта на действията от външни фактори доминира над зависимостта от самоопределението и далечния хоризонт на собствените предназначения за развитие. Така субектите с твърде целенасочено поведение не се развиват в степенята, в която биха могли, ако се водят по-често от процеса, промяната, логическата верига, не от крайните цели. Крайният резултат е изпълнената крайна цел, а не социалният, икономическият или гражданският ефект.

Пето, постигането на поредица от свързани резултати ги прави стратегически значими. Такава поредица добива системен смисъл сама по себе си, различен от съвкупността от смисли на всеки отделен резултат, даже ако всеки от тях е съвпадал с целеното крайно състояние, което в дълги поредици е малко вероятно.

Тези обстоятелства не правят преследването на предварително фиксирани цели неправилно или маловажно. По-скоро те ограничават положителния ефект само до непосредствените хоризонти. Колкото по-близка е крайната цел, толкова по-малко са вредните натрупвания на процеса на постигането ѝ. Колкото е „по-голяма“ и „по-отдалечена“ фиксираната крайна цел, толкова повече дефицити натрупва тя постепенно при следване на дългия път на постигането ѝ. Така, че тъкмо „големите“ и „отдалечени“ във времето предварително фиксирани крайни цели са с най-ниска стратегическа стойност.

Ето защо може да се твърди, че управлението, ориентирано към постигане на крайна цел има сериозни ограничения. То е положително само в известни граници, отвъд които води до натрупването на сериозни дефицити в реалното постижение.

2. Ориентацията към резултат за разлика от ориентацията към процес

По съвсем друг начин стоят нещата при управлението, ориентирано към процеса. При него действията са целят последователното, постоянното, постъпателно подобряване на състоянието и по този начин всъщност развитието на самия субект. Вярно е, че без цел няма процес. Има обаче крайни цели и цели-посока без край в същинския смисъл на думата. Вторите са стратегическите цели, които не са крайни, а динамични².

Постоянното управление на процеса е управление на промяната и движението. То има редица предимства. Само едно от тях е постигането на предварително определени крайни цели, към което обаче се прибавят и други, възможности, което управлението, насочено към цели не успява да осигури в задоволителен мащаб. Първо, при ориентация на управлението към процеса в неговото последователно развитие се постигат по-краткосрочни и по-маломасщабни цели, отколкото при управлението с насока само към крайни цели. Причината е, че подобни крайни цели са „проходни“, следващи една след друга във верига, определена от разгръщания се процес. Като по-компактни съответно те са затова с по-малко отрицателни натрупвания. От друга страна, като следващи една след друга крайните цели при управлението, насочено към процеса имат предимството да са смислово свързани помежду си, с което се ограничава и отрицателното влияние на прекъснатостта. Формулирането им не е така силно засегнато от разтворената ножица между начални условия при формирането и крайни условия при постигането. Ето защо такива цели са по-адекватни за постигането на значими резултати. Може да се добави още едно предимство на така формираните крайни цели като елементи на единен управляван процес. Те не произтичат толкова от непосредствената нужда в начален момент, а повече от динамично променящата се среда, от която се появяват *ad hoc*. При управлението на процес субектите научават повече за средата и го имат постоянно предвид, формулирайки целите и определяйки пътищата към тях. Така не само целите при насочено към процеса управление са по-адекватни, но и субектите достигат до по-висока степен на реализация на своята мисия. Веригата от последователни цели най-после е основата, върху която се следват собствено стратегическите цели, неограничени от време и пространство, подчинени на самоопределението на субектите, постигнато в относителна независимост от постоянното отвличащо влияние на всекидневните условия на външната среда.

Тези субекти ще се учат от грешките си и ще работят не само за да се постигне целта, но за да си гарантират, че когато те се постигне крайната цел, те ще са по-развити, отколкото са били преди да започнат преследването на тази цел.

Ориентираните към процеса субекти постигнат целите си, защото въпросният процес ги води така или иначе в същата посока. Развитието им не е случайно, а закономерно, а постигането на целите е един желан продукт на процеса. Субектите, ориентирани към

² Танев, „Държавничеството“ (2013) [Tanev, „Darjavnichestvoto“ (2013)]

постигането на крайна цел не са непременно в състояние да забележат следващата крайна цел преди да достигнат предварително планираната.

Докато постига едни крайни цели процесно ориентираният субект вече мисли за следващите, тъй като всичко, което върши е насочено към процеса на собствено развитие. Целите просто уточняват поетия път, по който субектът се движи. За ориентирания към процеса субект целите не са крайни точки, а крайъгълни камъни.

3. Предимства на управлението, насочено към резултата пред управлението, насочено към процеса

Резултатите са мощен стимул и принуждават актьорите да търсят възможно най-бързия начин да ги постигнат. Това ги прави много по-фокусирани върху действията, насочени към резултата, който предстои, а не предварително поставената цел.

Предимствата на този подход са най-малкото следните:

Когато управлението е насочено към резултата, тогава начинът, по който резултатът се постига не е толкова важен. Обикновено съществуват няколко алтернативни начина. Преимствата на едни могат да изчезнат в течение на процеса, водещ към резултата. В такива случаи се търсят възможности за смяна на подхода към алтернативен, ако не е твърде късно за това. Не винаги промяната се налага в последния момент заради небрежна първоначална преценка. В много случаи предимствата на някои подходи не са изявиени в началните моменти на управленския цикъл. Решението да се тръгне по друг път към резултата са обективни и оправдани, но за съжаление неправилни от гледна точка на ефективността, а даже и на ефикасността. Така че ако стойността на избора на подход, няма такова значение, каквото има изборът на желания краен резултат. Многократно по-важен е постигането на самия резултат. Следователно управлението може да е достатъчно гъвкаво по въпроса за начина на постигането на резултата, но не и по въпроса за целения краен резултат. Търсенето преди всичко на резултат и освобождаването от фиксацията върху пътя към него спомага да се предотврати зациклянето. Зациклянето е по принцип по-често срещано и даже характерно, когато управлението се концентрира върху начина на постигане повече, отколкото върху самия резултат, т.е. възможността за зацикляне характеризира процесно ориентираното управление. Следователно допълнително съпътстващо преимущество на управлението, насочено към резултата е не само по-сигурното му постигане (ефикасност), но и гъвкавостта при неговото реализиране (ефективност). Повишената ефективност и ефикасност са големи предимства на управлението, насочено към резултата.

Друго значително предимство на управлението, насочено към резултата е това, че е пряк двигател на действието за постигане на целта. За разлика от него управлението, насочено към процеса може да отлага постигането на целта с мотиви, свързани със съображения за коректността на следвания процес. По този начин е по-възможно мотивирането и следването на действия, които нямат пряко отношение към постигането на резултат. Когато се търси преди всичко резултат обикновено той е желан час по-скоро. Тази насоченост произвежда много потенциал и енергия, инвестирани пряко в действия за възможно по-бързо постигане на резултата.

Не на последно място, акцентът на управлението върху резултатите има определено първенство за качествен мониторинг, оценка или контрол. Неслучайно системата за мониторинг върху резултатите е неразделна част от изпълнението на повечето европейски програми след 2009 г.³ Тя предоставя прозрачен, бърз и всеобхватен преглед на това как определен проект напредва в даден момент. Тази система за мониторинг се прилага от

³ Комисия на европейските общности в нейния Годишен доклад от 30.06.2009 г. до Съвета и Европейския парламент относно политиките на Европейската общност за развитие и външно подпомагане и тяхното изпълнение през 2008 г. Брюксел.

независими експерти въз основа на международно съгласувани критерии за резултативност. След осем години ползване мониторингът, ориентиран към резултатите е доказал своята полезност не само на равнище на отделния проект за представяне на резултати от проекта, но и на макро равнище в подкрепа на ръководни решения, както и на програмно равнище за предоставяне на качествени данни за анализ. По-късни проучвания върху ефективността на този тип мониторинг потвърждават, че последващият мониторинг, ориентиран към резултатите, е изключително ефективен и гъвкав инструмент.

4. Ориентацията към резултата като инструмент на устойчивото развитие

Тезата ми в този доклад е, че ориентацията към резултат е основен инструмент на устойчивото развитие. От своя страна устойчивото развитие е основа на системата от стратегически принципи – стабилна идентичност, трайно конкурентно предимство, системни цели и т.н. Целите на хилядолетието за развитие (ЦХР) дават ясна индикация за това⁴.

В статията си Майкъл Редклифт⁵ разглежда трудната и бавна история на понятието „устойчивото развитие“ от появата му в прочутия доклад „Нашето общо бъдеще“ на Комисията „Брундтланд“ през октомври 1987 г. до наши дни. Той твърди, че първоначалният консенсус по съдържанието му по-късно е дал път на няколко алтернативни успоредни разбирания за устойчивостта на развитието на социалните системи и институции. Първоначалните елементи на понятието са били съсредоточени повече върху правата, а не върху реалните потребности, свързано с неолибералните икономически програми на 90-те години и с нарастването на интереса към околната среда, социалния капитал, правата на интелектуална собственост и т.н. В резултат от по-нататъшното си развитие се променя първоначалния фокус на концепцията. Постепенно то се съсредоточава много повече върху икономическото развитие, социалното развитие и постигането на определени управленски резултати. Първоначалното значение на „устойчиво развитие“ днес се изразява от по-краткото понятие „устойчивост“, което изразява целевата ориентация към екосистемното равновесие (хомеостаза). Същевременно съвременното понятие „устойчиво развитие“ се отнася до холистичния подход и времевите процеси, които ни водят до крайната точка на устойчивостта, т.е. постигането на смислени резултати, а не просто предварително зададени цели⁶.

Устойчивото държавно развитие обуславя постигането на стратегическата цел от първа величина – да се преустрои държавността така, че от държава-*преразпределител на средства*, поддържаща за целта постоянни процеси да се превърне в държава-инструмент за постоянно *постигане на резултати* във всички сектори. А това означава от процесно ориентиране държавното управление да премине към резултатно ориентиране. (Могат да бъдат дадени характерни примери от сферата на реформите в професионалното образование за възможните хоризонти, които се откриват при евентуалното преминаване от процесно ориентиране към управление, насочено към резултати – вж. Стратегията за развитие на ПОО 2015-2020.)

Постигането на крайни резултати поддържа устойчивото развитие, а последното заляга в основата на обща стратегия (Grand Strategy). Оттук достигам до извода, че съвкупността от националните цели и приоритети за устойчиво развитие на България обуславят система от взаимно обвързани конкретни държавни политики за едновременното гарантиране на:

- Устойчива национална идентичност в глобална и динамична среда;
- Устойчива демократична държавност в многополюсен свят;

⁴ Jeffrey Sachs, 2012.

⁵ Redclift, M. 2005.

⁶ Hopwood et al., 2005.

- Устойчиво икономическо развитие в конкурентна глобална среда;
- Устойчива система на националната сигурност при усложнена среда на сигурност;
- Устойчива съдебна власт, съответстваща на традиционните разбирания за справедливост;
- Устойчива административна система, насочена към резултатност;
- Устойчиво развитие на националния човешки капитал и информационното общество в среда на икономически, демографски и други рискове.

Съответно:

1. Устойчивата национална идентичност в динамична среда означава нейното запазване чрез обмислена модернизация (запазване чрез изпреварваща промяна в динамична среда). Историческата традиция и стратегическият проект за бъдещето на страната са двата стълба на този процес. Глобалният свят изисква съвместяването на все повече идентичности в рамките на националната (европейска, политическа, професионална, статусна и пр.). Националните политики в няколко области на обществения живот трябва бъдат развити и синхронизирани така, че да управляват процеса на национално духовно развитие и обновяване. Следователно политиките трябва да поддържат устойчивостта на традиционните социални общности, традиционните начини на живот и духовното развитие на новите поколения чрез съгласувано развитие на сферите на образованието, културата и медиите.

2. Устойчивата демократична държавност в многополюсен свят е гарантирана единствено от национално съгласие за приоритетите на развитие и разширеното демократично участие при тяхното формиране и следване. Политическата система се нуждае от консолидиране на демократичните ценности около традиционното възприятие за социална справедливост. Устойчивостта на демократичната държавност налага всички политически решения с решаващ характер да се вземат от позиции отвъд ограничените рамки на текущите мандати.

3. Устойчиво икономическо развитие в конкурентна глобална среда е възможно чрез осигуряване на магистрала за свободно развитие на българското предприемачество. Бъдещето не може да бъде повече оковано от ограниченията пред малките и средни предприятия. Осигуряването на трудова заетост за всички непривилегировани териториални, възрастови и социални общности е императив в това отношение. Хаотичното участие в европейските икономически проекти, неефикасното разпределение на европейските структурни фондове и отвоюването на икономически позиции налага приемането на законодателни мерки, които допускат единствено експертно и прозрачно управление на средствата. Заедно с това е безусловна необходимост приемането и прилагането на антикорупционно законодателство.

4. Устойчивата система на националната сигурност при усложнена среда на сигурност поставя на дневен ред формирането на прагматична и проактивна външна политика за ефективно международно участие. Водещите ѝ приоритети не могат да представляват единствено продукт на тясната политика на изпълнителната власт. Безпрецедентните заплахи и предизвикателства налагат поемането на максимална отговорност и вземането на трайни решения, чиято легитимност може да осигури общественият дебат в законосъобразните форми. Предвид обективните си възможности България има най-голяма полза да укрепи решително своите въоръжени сили чрез активно участие в международни действия за опазване на мира и разбирателството в рамките на решенията на ООН. Не на последно място устойчивата система на национална сигурност предполага добре функционираща държавна администрация, пазарна икономика и върховенство на закона – условия, при които вътрешната сигурност е гарантирана и е възможен максимално ефективен отговор на външните предизвикателства. На преден план

е системното превъоръжаване, модернизиране и укрепване на ВС, развитието на гражданско-военните отношения и гражданския контрол върху средствата, отделяни за системите за сигурност.

5. Устойчивата съдебна власт, съответстваща на традиционните разбирания за справедливост предполага регламентиране на нейната възможно най-пълна степен на независимост. Това условие катализира едновременно нейната безпристрастност и ефективност.

6. Устойчивата административна система е администрация, която почива върху принципите на доброто управление. Тя трябва да се реформира по начин, който я насочва към постигане на обществен резултат от нейното функциониране, а не към формално отчитане на етапи от протичащи организационни процеси. Административната система е толкова по-устойчива, колкото по-малко е зависима от теснопартийните интереси при преразпределение на ресурси за поддържане на програми и проекти. Добре функциониращото управление е в основата на устойчивото развитие във всички области.

7. Устойчивото развитие на националния човешки капитал е ефикасна стратегия за противодействие на комплекса от икономически, демографски и социални рискове.

Съвременното управление в различните области на живота не може да се осъществява от затворени в себе си бюрократични машини, подчинени на партийни и други групови интереси. По формата си то е споделено управление с междуведомствени органи при участие на гражданите, работодателите и органите на властта.

Натрупаните проблеми в отделните сфери на обществения живот очертават множество конкретни цели. Тяхното ефективно и ефикасно решаване е възможно като система, а не поединично. Множеството конкретни цели са подчинени на общи национални цели и приоритети. Последните не са за подобряване на положението, а за стратегическо реструктуриране на управленските действия и тяхното синхронизиране. В този смисъл кръговете от конкретни проблемите на отделните области на обществения живот, очертани в този документ ще бъдат интерпретирани в светлината на няколкото водещи принципа на устойчивото развитие на страната.

5. Ориентацията към резултата в основата на националната сигурност

Националната сигурност на Република България по принцип е система, която включва не само отбраната, вътрешния ред и защитата при бедствия и аварии (разбирането ѝ в тесен смисъл), но и други сфери, които допринасят в същата степен пряко и значимо за нейното опазване (комплексно разбиране).

Първият основен проблем е, че не е преодоляно тясното разбиране, което води до несистемни частични мерки. Създадената Стратегия за национална сигурност на РБ почива на подобно тясно разбиране, при което отбраната и опазването на вътрешния ред се интерпретират като *реакция* на преки заплахи и предизвикателства от страна на т.нар. среда за сигурност. В това отношение тя се гради върху членството на България в международни алианси. Неслучайно тази стратегия бе подложена неколkokратно на сериозни изпитания (терористичният акт в Сарафово, съдебният процес срещу разпространители на фундаменталистки идеи и т.н.), изходът от които бе намерен чрез средства извън нейния обсег на действие. Създаването на нова Стратегия за национална сигурност автоматично се превърна в задача на държавното ръководство. За съжаление осъществяването ѝ ще бъде по *същия начин и същите субекти*, което ще доведе до подобни резултати – липса на резултат, т.е. на стратегическо съдържание на самата стратегия, наличие на документ с някои елементи на стратегия, който не е даже план.

Националната стратегия за сигурност на Република България следва по примера на успешни стратегии на държави в сродно положение да се разглежда като система от държавни политики в множество области на управление, насочена към гарантиране преди

всичко на държавната, обществената и индивидуалната сигурност, но едновременно с това и устойчивото обществено, духовно и икономическо развитие.

Преди всичко системата за национална сигурност трябва да гарантира и поддържа като свой основен обект българската идентичност с всички последици от това. Устойчивостта на националната идентичност в условията на глобализация, промени и рискове от различен характер може да разчита единствено на мобилизация на всички вътрешни ресурси, с които нацията и държавата разполагат и на нищо друго. Националната сигурност се осъществява чрез единна държавна политика за синхронизирано управление на всички зони на обществения живот, имащи отношение в този контекст.

Основните гаранции за националната сигурност са:

- Ефикасна и ефективна система за публично управление;
- Свобода на стопанската инициатива и гарантиране на включването за стопанско участие на всички потенциални стопански субекти;
- Безапелационно върховенството на закона при вътрешно балансирана съдебна власт, независима и безпристрастна съдебна система;
- Постъпателно консолидиране на демократичните ценности и демократичното участие;
- Адекватни във всеки момент и всяка ситуация способности на въоръжените сили и силите за опазване на реда и суверенитета;
- Външна политика, осигуряваща ефективно международно участие в съответствие с преките национални интереси.

Водещите неотменими ценности на националната сигурност на Република България, определящи всички факторите и политиките за сигурност и преодоляване на заплахите срещу нея могат да бъдат следните:

- Независимост. Република България като страна в глобализиращ се свят и член на международни организации, към които има лоялно кооперативно отношение е суверенна, е демократична държава, е преди всичко суверенна и независима държава, следваща принципите на демокрацията, социалната справедливост и върховенството на закона и по тази причина основен гарант за закрила на нацията, териториалната цялост и неприкосновеността на границите;
- Мир и международното сътрудничество. Република България трябва да се стреми към суверенна и последователна външна политика, която е проактивна чрез решително повишаване на степента, ефективността и своеобразието на своите международни ангажименти за насърчаване на мира и сигурността и максимално разширяване на своето влияние в регионален и глобален контекст;
- Съхраняването на националната идентичност. Република България се стреми да запази и развие на идентичността на българската нация.
- Устойчиво развитие и просперитет. Република България ще опази националната сигурност, когато осигури по-високо качество на живот за всички свои граждани чрез устойчиво развитие.

БИБЛИОГРАФИЯ

Стратегия за национална сигурност на Република България 2011-2020. [Strategiya za nacionalna sigurnost na Republika Bulgariya 2011-2020.]

Стратегия за развитие на професионалното образование и обучение в Република България 2015-2020. [Strategiya za razvitie na profesionalното образование i obuchenie v Republika Bulgariya 2015-2020.]

Танев, Т. 2011. Management и governance – два вида управление на публичната сфера събрани в единен цикъл на управлението практики. В: Публични политики.bg, Vol. 2, No. 2. [Tanev, T. 2011. Management i governance – dva vida upravlenie na publichnata sfera sabrani v edinen cikal na upravlението praktiki. V: Publichni politiki.bg, Vol. 2, No. 2.]

Танев, Т. 2013. Държавничеството. С., УИ „Св. Кл. Охридски“ [Tanev, T. 2013. Darjavnichestvoto. S., UI „Sv. Kl. Ohridski“]

Ashwani, S. 2006. From Universal Values to Millennium Development Goals: Lost in Translation. In: Development and Change. International Institute of Social Studies, The Hague, 29.11.2006

Daly, H. E. 1990. Toward Some Operational Principles Of Sustainable Development In: Ecological Economic?, 2 (1990) 1-6. Elsevier Science Publishers B.V., Amsterdam

European University Institute RSCAS; 2014/77. Measuring sustainability: benefits and pitfalls of fiscal sustainability indicators. Global Governance Programme 120. *eur-lex.europa.eu*

Hopwood, B., M. Mellor, G. O'Brien. 2005. Sustainable Development: Mapping Different Approaches. In: Sustainable Development, 04.02.2005

Redclift, M. 2005. Sustainable Development (1987–2005): An Oxymoron Comes of Age. In: Sustainable Development, 22 July 2005

Robert, K. W., T. M. Parris, A. A. Leiserowitz. 2005. What is Sustainable Development? Goals, Indicators, Values, and Practice. In: Environment: Science and Policy for Sustainable Development. Volume 47, Issue 3, 2005.

Sachs, J. D. 2012. From Millennium Development Goals to Sustainable Development Goals. In: The Lancet, Vol. 379, No. 9832, June 2012